

Zo ging dat ...

... in Hasselt in 1820: een concessie voor het openbaar vrachtvervoer Maastricht-Hasselt-Diest

De geschiedenis van het openbaar vervoer in onze provincie in de eerste helft van de negentiende eeuw is nog grotendeels een onbeschreven blad. Al in de achttiende eeuw gaf de overheid in het vorstendom Luik het recht om met een diligence of postkoets personen te vervoeren, in concessie uit aan particulieren. Dat betekent dat bepaalde personen het recht, en wellicht het monopolie, kregen om op vastgestelde tijden een koets in te leggen die reizigers tegen een vastgesteld tarief van de ene naar de andere stad brachten. Aangezien het zowel in het ancien régime als in de negentiende eeuw de staat was die die concessies verleende, en lagere besturen die in onze provincie zetelden slechts zijdelings betrokken waren, worden er in het Rijksarchief te Hasselt weinig bronnen in dat verband bewaard.

Bij het inventariseren van het in het Rijksarchief bewaarde deel van het negentiende-eeuwse stadsarchief van Hasselt kwamen enkele stukken naar boven, die ons kunnen helpen om inzicht te krijgen in het aanbod en de organisatie van het openbaar vervoer. De stukken in kwestie kunnen in de leeszaal van het Rijksarchief geraadpleegd worden. U kan ze aanvragen als "Negentiende-eeuws stadsarchief van Hasselt, voorlopig nummer 1817".

De omslag bevat onder meer een afschrift van het Koninklijk Besluit waarmee Willem I op 21 januari 1820 aan de Hasseelaar G. Courthouts de concessie verleende om met *eenen vrachtwagen tusschen de steden Hasselt en Diest, en Hasselt en Maastricht en vice versa* te rijden en daarmee tegen betaling vracht te vervoeren. Bovendien verleende de vorst

aan Courthouts *zijn bijzondere protectie en bescherming*, ten blijkke waarvan hij het koninklijk wapen en het opschrift *Sauve Garde*, op zijn wagen mocht aanbrengen. Voor de praktische organisatie van het vrachtvervoer wordt in het Koninklijk Besluit naar een op dezelfde dag goedgekeurd reglement verwezen, dat in hetzelfde archief bewaard bleef.

In het reglement bij het Koninklijk Besluit wordt vastgelegd dat de concessie van Courthouts enkel betrekking heeft op het vervoer van koopwaren en van geldspecien, dus niet op het personenvervoer. Voorts blijkt dat de overheid er in 1820 van uitgaat dat er nog geen overweldigende vraag naar openbaar vrachtvervoer op de as Diest-Hasselt-Maastricht te verwachten is. Courthouts hoeft het traject immers slechts één keer per week aan te bieden. Op dinsdag moet hij met zijn door paarden getrokken wagen van Hasselt naar Diest rijden, op woensdag rijdt hij van Diest naar Hasselt, op vrijdag rijdt hij van Hasselt naar Maastricht, en op zaterdag keert hij terug naar Hasselt (art. 1).

Om controle toe te laten op de waren die hij vervoert, moet Courthouts een register houden, waarin al de door hem vervoerde goederen en gelden geregistreerd worden, en dat hij ten allen tijde ter beschikking moet houden van de plaatselijke besturen die het zouden willen controleren. Voorts moet de begeleider of *conducteur* van de wagen op iedere rit een lijst bij zich dragen van de goederen en gelden die hij vervoert (art. 5).

Ter verzekering van de waren en de geldsommen die hij zal vervoeren, moet Courthouts een waarborg storten van 600 gulden (art. 4). Wellicht was het hem zonder nadere speci-

ficaties duidelijk hoe en waar hij dat moest doen, want dat wordt in het reglement niet verduidelijkt.

Ter verzekering van de wegen waarvan Corthouts gebruik zal maken, bepaalt het reglement dat hij zijn wagen niet zwaarder mag laden dan de wettelijk vastgestelde maxima (art. 4). De concessiehouder zal zich overigens in alle aspecten van zijn onderneming moeten voegen naar de wetten en reglementen die voor iedereen gelden (art. 9).

Alleen de concessiehouder is ten opzichte van de overheid en de klanten verantwoordelijk voor het vervoer van de hem toevertrouwde waren en gelden. Ook wanneer fouten of schade het gevolg zouden zijn van een onrechtmatige daad of een verzuim van de *conducteur*, blijft de ondernemer verantwoordelijk ten opzichte van derden. Uiteraard staat het hem in dat geval vrij daarna verhaal te halen bij de *conducteur* (art. 6). Particulieren die schade of verlies zouden lijden aan de vervoerde waren of gelden, hoeven om hun schade vergoed te zien de concessiehouder niet persoonlijk voor het gerecht te dagen, maar zij kunnen hun klachten kenbaar maken *aan het plaatselijk bestuur*, dat de zaak dan voor hen zal afhandelen (art. 7).

Voorts worden de prijzen voor het transport van goederen en van geldwaarden vastgesteld. Voor goederen is de prijs van het vervoer afhankelijk van het gewicht. Voor een pakket dat niet meer dan 5 *pond* weegt moet 20 cent betaald worden, het vervoer van een pakket van niet meer dan 10 *pond* kost 30 cent, en voor een pakket dat meer dan 10 *pond* en maximaal 20 *pond* weegt, mag Corthouts 45 cent aanrekenen. Voor goederen die meer dan 20 *pond* wegen, komt daar 1,5 cent per *pond* bij (art. 2). In het reglement wordt gespecificeerd dat men *pond Nederlandsch gewicht* bedoelt. Wellicht betekent dit dat het niet over de oude ponden gaat¹, maar over een pond in het decimaal stelsel. De vraag of dan een kilo of een halve kilo bedoeld wordt, blijft voorlopig onbeantwoord. Voor waren die niet van de ene stad naar de andere vervoerd moeten worden, maar die slechts over een deel van het traject vervoerd moeten worden, hangt het tarief af van de lengte van het traject waarover zij vervoerd moeten worden. Indien dat niet meer dan de helft van het hele traject is, hoeft slechts de halve prijs betaald te worden. Voor vervoer over meer dan de helft van het traject moet de volle prijs betaald worden (art. 3).

Voor het vervoer van *geldspecien* mag Corthouts voor alle bedragen onder de 100 gulden 40 cent aanrekenen, voor bedragen boven de 100 en tot maximaal 500 gulden mag hij voor iedere 100 gulden 35 cent vervoerskosten aanrekenen, en voor hogere bedragen mag hij 30 cent per 100 gulden aanrekenen. Ook hier geldt de regel dat Corthouts voor vervoer over de helft of minder van het traject slechts het halve tarief mag aanrekenen (art. 3).

Voor het vervoer van brieven moet de concessiehouder zich houden aan de wetten en reglementen die de *brievenposterij* in het koninkrijk regelen. In dit verband wordt vooral de ver-

plichting om een brievenregister bij te houden onder de aandacht gebracht (art. 8). Diensten van de Staat kunnen overigens ten allen tijde op de concessiehouder beroep doen om hun brieven en pakketten te vervoeren *wanneer de gewone middelen der brievenposterij daartoe ontoereikende mogten zijn* (art. 10).

Tot slot bevat het reglement voor de concessie van Corthouts nog twee artikels, waarin bepaald wordt dat hij in zijn huis te Hasselt, en in de huizen *alwaar hij te Maastricht en Diest verblijft*, een exemplaar van dit reglement moet ophangen, zodat belanghebbenden er kennis van kunnen nemen (art. 11), en waarin het toezicht op de naleving van dit reglement in het bijzonder wordt toevertrouwd aan de politiecommissarissen van Maastricht, Hasselt en Diest (art. 12).

Net zoals het afschrift van het Koninklijk Besluit, is ook het in het Rijksarchief te Hasselt bewaarde afschrift van dit reglement voorzien van een indrukwekkende rij handtekeningen. Daaruit kan afgeleid worden dat het in Hasselt bewaarde exemplaar een afschrift is dat opgesteld werd door de griffier van de provincieraad, die toen de *Staten van de Provincie Limburg* genoemd werd. De griffier baseerde zich daarvoor op een afschrift dat hij ontvangen had van de secretaris-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Waterstaat, die zelf een exemplaar gekregen had dat gekopieerd was door de goede zorgen van de griffier van de Staatssecretarie, die voor het maken van die kopie kon beschikken over een door de *staatsraad belast met de Directie der Staatssecretarie* ondertekende kopie van het door de vorst ondertekende origineel.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van het stadsbestuur van Hasselt*, voorlopig nummer 1817.

Wij, Willem, bij de Gratie Gods Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz.

Gezien het rapport van onzen Minister van Binnenlandse Zaken en Waterstaat van den 20 January 1820, N° 785 N° 4 B.Z., daarbij ter onzer approbatie aanbiedende het ontwerp eener ordonnantie op het rijden van eenen vrachtwagen tusschen de steden Hasselt en Diest, en Hasselt en Maastricht en vice versa, met gelijktijdige voordracht om de voor dezen dienst benodigde concessie aan G. Courthout, wonende te Hasselt, provincie Limburg, te verleen.

Overwegende dat dezelve ordonnantie, overeenkomstig de door ons op het stuk der post of vrachtwagens gestelde verordeningen is ingerigt, en het vervoer van koopmanschappen, goederen en gelden daardoor allezins bevorderd wordt, Hebben besloten en besluiten:

Art. 1.

Aan G. Corthouts, voerman, wonende te Hasselt, provincie Limburg, wordt bij deze tot wederopzeggens toe, verleend concessie om voor zijn bijzonder voordeel en rekening, aan te leggen of te doen continueren, een vrachtwagen rijdend

¹ Voor de invoering van het decimaal stelsel was in Hasselt een pond in gebruik waarvan het gewicht overeenkomt met 0,46732 kilogram. Een Maastrichts pond komt overeen met 0,46766 kilogram.

van Hasselt op Diest, en van Hasselt op Maastricht en vice versa, zoodanig en in dier voege als breeder is omschreven in de aan het tegenwoordig besluit geannexeerde ordonnantie op het rijden van denzelfden vrachtwagen.

Art. 2.

Aan den in voege voorsch. gebeneficeerden G. Corthouts, wonende te Hasselt, wordt bij dezen verleend onze bijzondere protectie en bescherming, en toegestaan, ten blijke van dien, ons Koninklijk wapen, met het opschrift *Sauve Garde*, op zijnen wagen te voeren.

Onze minister van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat wordt belast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit, te welken einde aan denzelfden een afschrift daarvan, alsmede van de in art. 1 vermeldde ordonnantie zal worden toegezonden, gelijk zulks mede zal geschieden aan den Directeur Generaal van de Directe Belastingen en Posterijen, tot derzelver informatie en nazigt.

En zal wyder een gelijk afschrift van het zelve besluit en ordonnantie worden uitgereikt aan G. Corthouts, wonende te Hasselt, Provincie Limburg, ten einde zich overeenkomstig deszelfs inhoud naauwkeurig te gedragen.

Gegeven te 's Hage den 21 January des Jaars 1820, en van onze regering het zevende.

(Get.) Willem

Vanwege den Koning

(Get.) J.G. de Mey van Streefkerk

Accordeert met deszelfs origineel.

De Griffier der Staatssecretarij

(Get.) L.H. Elias Schovel

Voor eensluidend afschrift

De Secretaris Generaal bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat

(Get.) Broex

Voor eensluidend afschrift

De Griffier van de Staten der Provincie Limburg

(Get.) W.A. Gillian

Reglement voor de onderneming van eenen vrachtwagen tusschen de Steden Hasselt en Diest, en Hasselt en Maastricht en vice versa, tot het vervoer van koopmanschappen en geldspecien bestemd, en bediend wordende door G. Corthouts, wonende te Hasselt.

Art. 1.

De vrachtwagen vertrekt van Hasselt op Diest des dingsdag en keert den volgenden dag naar Hasselt weder terug.

Dezelfde wagen zal des vrijdags van Hasselt op Maastricht vertrekken, en zal den volgenden dag weder naar Hasselt vertrekken.

Art. 2.

Den prijs der vrachtgoederen voor dezen wagen is bepaald als volgt:

Van 2 tot 5 pond Nederlandsch gewigt 20 cents,

Van 5 tot 10 pond Nederlandsch gewigt 30 cents,

Van 10 tot 20 pond Nederlandsch gewigt 45 cents.

Voor al de goederen boven de 20 pond Nederlandsch gewigt,

zal de prijs tot vervoer geregeld zijn op een en een halve cent per pond.

Art. 3.

Voor het vervoer van geldspecien zal betaald worden, voor alle sommen onder de honderd gulden 40 cents, en voor de sommen boven de 100 gulden tot 500 gulden, 35 cents, per honderd, en van 500 gulden en daar en boven 30 cents.

Voor alle vrachtgoederen of geldspecien die slechts voor de helft of eenen minderen afstand vervoerd worden, zal de helft der bovengemelde sommen betaald worden.

Art. 4.

Tot zekerheid van de door den vrachtwagen vervoerd wordende goederen en gelden, zal de ondernemer behoorlijken borg moeten stellen ten bedrage van 600 gulden.

Het gewigt der te vervoeren goederen en gelden zal niet te boven mogen gaan de zwaarte deswege bij de verordeningen opzigtelijk de groote wegen vastgesteld.

Art. 5.

Door de ondernemer zal een register gehouden worden bevattende de opgave der goederen en gelden met deze vragtwagen vervoerd wordende.

Dit register zal aan het onderzoek van het plaatselijk bestuur onderworpen worden, zoo dikwerf hetzelve zulks zal begeeren.

Aan de conducteurs zal mede gegeven worden eene lijst der goederen en geldspecien, met de adressen derzelfden, waarvoor de conducteur, volgens die lijsten, bij aankomst verantwoordelijk zal zijn.

Art. 6.

De ondernemer is bijzonder verantwoordelijk voor alle door die conducteur met opzigt tot het geld en de goederen gepleegd wordende ontrouw, zoowel als voor allen verzuim, waaraan dezelve zich zoude mogen schuldig maken, onverminderd deszelfs verhaal op gedachten conducteurs.

Art. 7.

Die vermenen mogt eenige gegronde klagten te kunnen inbrengen wegens ondergane schade of verlies aan de met den vrachtwagen vervoerd geweest zijnde goederen of gelden, zal zich aan het plaatselijk bestuur kunnen vervoegen, hetwelk daaraan alsdan het noodig gevolg zal kunnen geven.

Art. 8.

Noch de ondernemer, noch de conducteur dezer vrachtwagen vermag zich met particuliere brieven te belasten, dan onder dezelfde voorwaarden en verordeningen als bij de wetten en reglementen voor de brievenposterij zijn vastgesteld. Deze brieven zullen behoorlijk op een register moeten worden gebragt, overeenkomstig het 5 artikel.

Art. 9.

De ondernemer zal zich naar de wetten en reglementen aangaande de onderneming van dien aard gedragen.

Art. 10.

De ondernemer zal verplicht zijn om buiten bezwaar van het Rijk, zich met het vervoer der pakketten 's Rijks dienst betreffende, te belasten wanneer de gewone middelen der brievenposterij daartoe ontoereikende mogten zijn.

Art. 11.

Het tegenwoordig reglement zal voor en in het huis der ondernemer te Hasselt en in de huizen alwaar hij te Maastricht en Diest verblijft, voorhangen ter inzage van alle belanghebbers.

Art. 12.

Het tegenwoordig Reglement zal onder het directelijk opzicht der commissarissen van Politie te Maastricht, Hasselt en Diest ten uitvoer worden gebracht, die er ook speciaal mede belast zullen worden en aan wien te dien einde een afschrift zal gezonden worden.

Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van den 21 January 1820 N° 82.

Mij bekend

De Staatsraad belast met de Directie der Staatssecretarie.

(Getekend:) S.G. De Mey Van Streefkerk

Accordeert met deszelfs origineel.

De Griffier ter Staatssecretarie

(Getekend:) L.H. Elias Schovel L.G.

Voor eensluidend afschrift

De Secretaris Generaal bij het Ministerie van Binnenland-

sche Zaken en Waterstaat

(Getekend:) Broex

Voor eensluidend afschrift

De Griffier der Staten van de Provincie Limburg

(Getekend:) W.A. Gillean

Rombout Nijssen

HEEMDAG 2016

ZATERDAG 8 OKTOBER - IZEGEM

Stielen met stijl. Ambachten en tewerkstelling in het verleden

De jaarlijkse heemkundige studie- en ontmoetingsdag vindt dit jaar plaats in Izegem op 8 oktober 2016. Je verneemt er meer over hoe men de ambachtscennis doorgaf vóór de industriële revolutie. Tegelijk focussen we op waarom tijdgenoten huisnijverheid niet altijd als een achterhaald systeem beschouwden.

Tijdens de namiddag kan je kennis maken met het ambachtsverleden van Izegem. Je keuze kan vallen op de schoen- of borstelnijverheid die in Izegem een bloeiend productiecentrum hadden. Bij een andere keuze maak je kennis met de grootst bewaarde stoommachine van het land die ooit elektriciteit produceerde. Maar je kan ook kiezen voor een erfgoedwandeling door de stad en ervaren hoe ambachtelijke nijverheid achter elke hoek schuil ging.

Programma

- 9u15 Onthaal met koffie/thee
- 10u00 Welkomstwoord door Fons Dierickx, voorzitter Heemkunde Vlaanderen en Kurt Himpe, schepenen van Cultuur en Erfgoed stad Izegem
- 10u15 Lezing 'Ambachten, nuttige kennis en de creatieve klasse in vroegmoderne steden' door Bert De Munck, Universiteit Antwerpen
- 10u50 Muzikaal intermezzo: mannenkoor 'De Kerels'
- 11u05 Lezing 'De meest moordende aller industrieën. Huisnijverheid in België na 1850' door Eric Vanhaute, Universiteit Gent
- 12u15 Middagmaal
- Rundscarpaccio verrijkt met Parmezaanse kaas
  - Gebraiseerde beenham met Rodenbachsaus, marktverse groentjes en kroketten
  - Koffie/thee met gebak
  - Aperitief en twee glazen wijn of water inbegrepen
- 14u30 Start namiddagprogramma, keuze uit geleide bezoeken:
- Museum Eperon d'Or, focus op schoennijverheid
  - Museum Eperon d'Or, focus op borstelnijverheid
  - Site 'Stoom en stroom', focus op stoomenergie en elektriciteitsproductie
  - Erfgoedwandeling in de stad Izegem, focus op ambachten
- 16u30 Slotzitting met uitreiking van het Jozef Weyns-eremerk en uitnodiging tot receptie door gedeputeerde Myriam Vanlerberghe

Meer informatie over het namiddagprogramma, alle praktische informatie en een inschrijvingsformulier vind je op www.heemkunde-vlaanderen.be

STIELEN MET STIJL

Ambachten en tewerkstelling
in het verleden

HEEMDAG 2016
ZATERDAG 8 OKTOBER | IZEGEM

